

סוגיה יח: דיני כתיבת המגילה וקריאתה (8): דינים שונים

*

רקע

סוגייתנו חוזרת לעיסוק בדיני כתיבת המגילה וקריאתה והיא מסיימת נושא זה.

מקורות

- א. יט.-יט: "מהיכן קורא אדם את המגילה וכו'... ומאי ניהו מקרא מגילה"
 ב. ר"ן ה. באלפס ד"ה תנו
 רא"ש סי' ד
 ריטב"א ד"ה תנן מהיכן קורא
 רמב"ם הל' מגילה פ"א ריש ה"ג, פ"ב הל' ו, ח, י
 ג. רי"ף ו: באלפס, "מהיכן קורא אדם את המגילה... אלא כדי שלא יקרע"
 ר"ן ד"ה ואפי', ומסתברא, הקורא, ומחו, שיור
 רא"ש סי' ה
 רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"א, הגהות מיימוניות אות נ
 ד. שו"ע סי' תרצ סע' ג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ט, יא]
 סי' תרצא סע' ה-ח ומשנה ברורה [בעיקר: סקכ"א]

ריטב"א ד"ה תנן מהיכן קורא

תנן מהיכן קורא את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר"מ אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי וכו' אמר רבי חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' וכו'. נ"ל דהא קמ"ל בהא אליבא דהלכתא שצריכה שלא תהא חסרה ענין כדכתובנא לעיל (ד"ה מנא), ושמענין מינה שאף על פי שקרא כבר מקצתה במגילה שלימה ונפטר מאותו המקצת אינו קורא המקצת הנשאר אלא במגילה שלימה, דהא לר' יהודה דלא מיחייב למקרי אלא מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה, וזה ברור.

הסבר הסוגיה

"ומהיכן קורא את המגילה ויוצא בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה". [משנה יט].
 "אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה. [גמ' יט].

נחלקו התנאים מהו החלק במגילה ההכרחי לקיום מצות קריאתה. רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מ"איש יהודי", רבי יוסי אומר מ"אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן", ובבבלייתא מובאת דעה נוספת, דעתו של רבי שמעון בר יוחאי, שחובה לקרוא רק

מ"בלילה ההוא נדדה שנת המלך". להלכה פוסק רב שהלכה כדברי רבי מאיר שחייבים לקרוא את כולה, וחייבים לקרוא מתוך מגילה הכתובה כולה.

את ההלכה שחייבים לקרוא את כולה ניתן להבין באחת משתי דרכים:

א. נס המגילה בא לידי ביטוי בכל שרשרת האירועים המסופרים במגילה, השמטת דבר אחד פוגמת בהבנת הנס.

ב. מגילה מהוה יחידה אחת, וקיום מצות קריאת מגילה הוא רק כשקוראים את כולה [ההסבר הראשון תקף רק למגילת אסתר, ההסבר השני תקף לכל חמש המגילות].

מחלוקת התנאים היא רק לגבי מעשה הקריאה, אבל כולם מודים שרק מגילה הכתובה כולה מהוה חפצא של מגילה, וכיוון שחייבים לקרוא מתוך מגילה, אין יוצאים ידי חובה כשקוראים ממגילה שאינה כתובה כולה.

הראשונים מקשים על דין זה מהגמ' האומרת: "השמיט בה הסופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם [=בעל פה] יצא" – מפורש בגמ' שחפצא של מגילה אינו תלוי בכתיבה של כולה, והשמטת אותיות או פסוקים אינה פוסלתה. מתרצים הראשונים שלושה תירושים:

א. ר"ן [ה]. באלפס ד"ה תנן: השמטת אותיות או פסוקים אינה פוסלת את המגילה באמצעיתה אבל בראשה או בסופה פוסלת. חפצא של מגילה הוא רק כשהספר שלם. חסרון בתחילה או בסוף מגדיר אותה כספר חסר, חסרון באמצע אינו מגדיר את המגילה כספר חסר, אלא כספר שלם שיש בו טעויות.

ב. ריטב"א [ד"ה תנן מהיכן קורא]: השמטת אותיות או פסוקים אינה פוסלת את המגילה, אבל השמטת ענין שלם פוסלתה.

ג. רא"ש [ס' ד]: חפצא של מגילה אינו תלוי בכתיבה של כולה, ומספיק לכתוב את רובה. דינו של רב שחייבים לקרוא מתוך מגילה הכתובה כולה הוא דין לכתחילה ואינו מעכב את המצוה.

הגמ' אומרת שמגילה נקראת ספר ונקראת אגרת, נקראת ספר ולכן צריכים לתפור אותה בגידים, כספר תורה, ונקראת אגרת, ולכן אין צריך לתפור את כולה ומספיק לתפור בה שלושה גידים, ובלבד שיהיו משולשין. נחלקו הראשונים מהו "משולשין":

רש"י [ד"ה שיהיו משולשין] מפרש שמחלקים את היריעה לארבעה חלקים שווים, כך שהמרחק בין קצה היריעה לתפירה הראשונה, שווה למרחק בין התפירות, ושווה למרחק בין התפירה השלישית לקצה השני של היריעה.

הרי"ף [ו: באלפס] מפרש שמחלקים את היריעה לשלושה חלקים, תפירה בראש היריעה, תפירה בסופה, ותפירה באמצעיתה במרחק שווה משתי התפירות האחרות.

הרמב"ם [הל' מגילה פ"ב הי"א] מפרש ש"משולשין" אינו מתייחס למרחק, כשיטת רש"י ורי"ף, אלא לכמות. לדעת הרמב"ם צריך לתפור את היריעה בשלושה מקומות, ובכל מקום שלש תפירות.

סיכום

חייבים לקרוא מתוך חפצא של מגילה. נחלקו הראשונים מה מגדיר חפצא של מגילה: רא"ש: שרובה כתוב, רק לכתחילה צריכים שכל המגילה תהיה כתובה. ר"ן: שתחילתה וסופה יהיו כתובים בשלמות, ובאמצע ניתן להסתפק ברובה. ריטב"א: שרובה כתוב, ולא יהיה חסר בה ענין שלם.

אין צורך לתפור את כל היריעה בגידים ומספיק לתופרה בשלש תפירות משולשות: רש"י: שלוש תפירות הנמצאות במרחק שווה זה מזה, ומשני קצות היריעה. ר"ף: שלוש תפירות, שתיים בקצוות ואחת באמצע. רמב"ם: שלש תפירות בשלש מקומות, סך הכל תשע תפירות.

הלכה

השו"ע [סי' תרצ סע' ג] פוסק שחייב לקרוא את כל המגילה, ולכתחילה צריך לקרוא ממגילה שכתובה כולה. בדיעבד, אם השמיט בה הסופר באמצעה תיבות או פסוקים, המגילה כשרה, משמע שהשמיטה בתחילת המגילה ובסופה פוסלתה. הרמ"א מוסיף שאף השמטת ענין שלם פוסלת את המגילה.

השו"ע [סי' תרצא סע' ה-ו] פוסק שכיוון שנחלקו הראשונים בהסבר שלש תפירות משולשות, חייבים לעשות את כל השיטות. המשנה ברורה [סקכ"א] מביא את פסק החיי אדם, שאם תפר את כל היריעה אין להקפיד במספר התפירות.

השו"ע [סי' תרצא סע' ח] פוסק שאין לקרוא בציבור במגילה הכתובה בין הכתובים, אלא אם היא חסרה או יתרה על שאר היריעות, כדי שיהיה לה היכר [הפסק לכאורה מפורש בגמ', ועיין ר"ן (ו: ד"ה ומחו)].